

Zakaj tam je bil cilj. Zdaj smo spoznali, kam je hotelo srce, kadar je bilo polno žalosti. Tam je bila rešitev in je bilo novo življenje, vsa prihodnost je bila tam . . .

Stopili smo, toda glej, noge se niso hotele premikati, privezane so bile na dolgo vrv, morale so nazaj na pusto, neizmerno ravan, kjer je bila smrt. Vsi smo postali, tudi Hanica. Tone je sedel na kanton ob cesti in je položil malho na travo. Lojze je stal sredi ceste in je gledal s široko odprtimi očmi proti velikemu, belemu mestu, ki se je svetilo v mavrici. Mavrica pa je ugasovala, ugasovalo je tudi mesto. In Lojzetu je klonila glava . . . Nazaj, nazaj na pusto ravan!

Trudni smo bili, da nismo mogli več koraka dalje. Na holmu je zaklenkalo žalostno, kakor da bi zvonilo umirajočemu. Lojze je hotel sestiti v travo ob poti, da bi si odpočil, toda pokleknil je in je legel nato z vsem telesom. Tudi meni je bilo, kakor da bi stal na gugalnici; zibala se je cesta, zibal se je holm . . .

Mavrica je bila ugasnila, tudi na vzhodu so se spet spojili oblaki in deževalo je. Meni pa se je zdelo tedaj, da smo še zmerom sredi neizmerne, puste ravni in da hodimo . . . hodimo, ali konca nikjer in nikoli . . . Ko smo se vozili domov na ropotajočem kmečkem vozu in smo spali, se mi ja sanjalo še zmerom, da hodimo . . . hodimo po neizmerni, mrtvaški pokrajini, ali konca nikjer in nikoli . . .

To je dogodek, ki se ga spominjam v teh časih neutešenega in neutešljivega hrepenenja.

Noč.

V temni halji iz baržuna
šeta noč,
s sabo nosi sanj prelestnih
poln naroč.

Diha mir na sinje morje,
pokoj v svet,
da dremaje podrhtava
v vrtu cvet.

K meni nočca se nagiblje
na srcé,
prisluščkava na utripe
mi glasné.

In razsuje sanj prelestnih
ves naroč
meni v dušo o ljubljencu
tiha noč . . .

Utva.

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

(Dalje.)

Tujcu, ki pride prvokrat v kako rusko mesto, se zdi čudno, da vidi toliko uniformiranih moških. Na prvi hip bi utegnil misliti, da so ti uniformirani ljudje sami — vojaki, ali motil bi se! Na Ruskem nosijo uniforme vsi moški, ki so v državni (javni) službi, in tudi študenti. Po različnem kroju in po barvah se razločujejo med seboj razni uradniški čini. Nevojaka spoznaš lahko tudi po tem, da nima orožja. Nekoč sem vprašal nekega Rusa, zakaj nosijo uniformo tudi študenti. In dotičnik mi je pojasnil stvar tako: »Vidite,« je rekel, »Rusija je velika in v njej prebivajo raznovrstni narodi z raznovrstnimi narodnimi nošami v najbolj pisanih barvah. Sinovi vseh teh pestrih narodov obiskujejo ruske šole, nižje, srednje in visoke. Ko bi prišel vsak študent v svoji noši v šolo, kakšna mešanica bi bila to! Kakor na »jarmarki« v Nižnjem Novgorodu! Ta raznoplemenska mladina bi se gledala med seboj »pisano« in bi se dražila med seboj ter kritikovala mnogotere neukusne in neestetične noše. Tako so pa vsaj na zunaj vsi enaki; ruska oficijalna uniforma jim dokazuje »ad oculos«, da so vsi »Rusi«, pa naj so že res Rusi ali Judje, Nemci, Poljaki, Čuvaši, Čeremisi, Kirgizi, Finci, Estonci, Gruzini ali Tartari . . . Vrhutega je uniforma cenejša nego civilna obleka in traje dalje.«

Moram reči, da je mož pametno obrazložil upravičenost studentovskih uniform . . .

Predno se poslovim od Petrograda, naj še omenim, da sem bil preživel v družbi dveh rojakov par lepih ur. V Petrogradu živi že nad trideset let jako ugleden in bogat slovenski veletržec, g. K—s, kateremu sem bil nesel pozdrav ljubljanskega župana, g. Hribarja. Gospod K—s govori še gladko svoje materno narečje ter se še zmerom z veseljem spominja svojega rojstnega mesta — Ljubljane. Sprejel me je prijazno ter me povabil za drugi dan, ko je bila nedelja, v svojo vilo v Carskem selu. Seveda sem povabilo sprejel ter se odpeljal po železnici dobro uro daleč proti jugu. V svoji lični, sredi brezovega parka stoječi »dači« me je sprejela družina g. K—sa, ki je seveda ruska. Pri mizi sem zalotil tudi našega slo-

venskega slikarja g. Žmitka, ki se ni mogel dosti načuditi, da sva se bila sešla v Carskem selu! Po obedu smo šli šetat po obširnem carskem parku ter si ogledali grad in mesto, ki šteje okoli 20.000 duš in ima med drugimi šolami tudi žensko gimnazijo. V Carskem selu je študiral in se vzgajal, kakor je znano, Puškin ter začel razvijati tukaj svoj pesniški talent. V senčnatem parku ima veliki poet svoj spomenik. Mladi Puškin sedi zamišljen na klopi, oblečen v kadetsko uniformo.

Po slovesu od gostoljubne družine sva se odpeljala z gosp. Ž. zvečer v Piter nazaj, kjer sva še nekoliko »poguljala«. Drugega dne pa sem šel na vokzál¹⁾ Nikolajevske železnice, da se popeljem v Moskvo.

*

Bil je krasen jesenski dan, ko sem se vozil proti jugovzhodu. Brzovlak Nikolajevske železnice je eden najnaglejših v Rusiji; preleti 60 verst²⁾ v eni uri. Saj pa tudi veže dve poglavitni mesti velike države. Tudi udobnost je na tej ravni progi največja. Vagoni so električno razsvetljeni, dočim se razsvetlujejo vozovi na drugih progah navadno s — svečami. Široka polja se vrste z gozdovi, ob katerih vidimo na več krajih čedne lesene dače. Po njivah dela ljudstvo v svoji pisani obleki: moški v rdečih srajcah, ženske v pisanih sara-fanih. Vasi ruske, mimo katerih smo se peljali, pa so ubožne in otožne. Lesene so vse brez izjeme, zato se imenuje v ruščini vas tudi »derevnja« (lesenjača). Tudi cerkve so v takih vaseh navadno lesene.

Pri mestu T v e r i smo se peljali črez V o l g o, ki je odtod plovna in nosi že parobrode. Na zapadni strani se dvigajo Valdajske višine, hribi do 300 *m* visoki. Med njimi leži več manjših jezer, iz katerih izvira Volga. Potem ni nobene zanimive postaje več do glavnega mesta. Kurirni vlak na tej progi ima samo I. in II. razred in vozi s seboj tudi jedilni vagon. Obedoval sem v Mali Višeri, večerjal pa na vlaku. Kolodvorske obednice so v Rusiji opremljene najelegant-neje; hrana ni draga, dobi se pa jako ukusna jed. Jaz sem povsod zahteval b o r š č, ki bi se tudi med Slovenci moral udomačiti. Na pesi je vkuhano goveje in svinjsko meso, na to mešanico, ki da izvrstno juho, vliješ še par žlic kisle smetane in — ambrozijski boršč je gotov! Jako pogosto se dobijo ribe. Močnate jedi ruske so tudi

¹⁾ kolodvor; beseda je iz angleščine.

²⁾ versta (верста) = 1.067 *km*.

nekaj posebnega. To so razne vrste pastete, »pirožki« imenovane. Za pijačo se podaje izborno krimsko vino, pivo in seveda neizogibni čaj.

Od Peterburga do Moskve vozi »kurjerski« ravno 12 ur, od 9¹/₂ zjutraj do 9¹/₂ zvečer. Bila je trda noč, a matuška Moskvá je gledala na nas s tisočimi očmi, ko smo se pripeljali v njeno okrilje. Veliki »hôtel Kontinental« na Gledališkem trgu me je bil sprejel pod svojo gostoljubno streho . . .

Ne vem, sem li sploh kaj spal ali ne. Noč mi je bila napoti in težko sem pričakoval dneva, ko se mi prikaže matuška »belokamennaja« Moskvá v vsej svoji čarobnosti. Samo Carigrada in Rima sem se tako veselil kakor Moskve, pa Moskve še bolj, saj je naša, slovanska! Toliko da sem utegnil zjutraj popiti čašo čaja, pa sem že tekkel v Kremlj, do katerega sem imel samo par minut hoda. Prispevši v Kremlj, popel sem se kar na znameniti, 97 m visoki zvonik Iván Veliki, s katerega je čudovit razgled po vsej ogromni Moskvi. Pod menoj leži torej trdnjavi podobno jedro cele Moskve, stari, častiti Kremlj s svojimi cerkvami, samostani, arsenalom, vojašnicami in carskimi palačami. Opasuje ga visok zid v obliki trikota, skoz katerega vodi petero z visokimi, močnimi in arhitektonsko zanimivimi stolpi utrjenih vrat. Okoli Kremlja se širi takozvani Kitaj gorod (»Kitajsko mesto«, kjer pa ni Kitajcev!), okoli tega leži »Bjelij gorod«, potem »Zemljanój-gorod« in ob robu nazadnje leže predmestja.

Kak pogled! V solncu se leskečejo pozlačene in pisane kupole nebrojnih cerkvá, vmes se dvigajo ponosne palače, javne in privatne. Zeleni parki in vrtovi dajejo sliki mehak izraz. Med hišami se vijejo široke in ozke, navadno zakrivljene ulice, med posameznimi mestnimi kvartali pa skrbno izvedeni buljarji. Na južni strani, skoro tik pod zidom kremljevskim pa se vije v širokem, S_u podobnem krogu počasi reka Moskva, čez katero se razpenja več umetnih mostov. Na oni strani reke leži še velik del mesta, takozvano Zamoskorječje . . . »Ruski Rim!« porečeš, ko ti počivajo oči na tej pisani panorami, na tem morju hiš, gradov, saborov in palač. Ne! Rim spaja v sebi pojem zapadnega mesta. Moskva je nekaj drugega: To je ruski, slovanski orijent! Orijent v slovanski obleki. Oziram se s hodnika na vse strani in povsod mi čuti srce: orijent!

Kolika razlika med Peterburgom in Moskvo! Peterburg je zapadnjak, moderen Evropljan, govoreč po ruski; Moskvá pa je narodna Rusinja, bogata, ponosna plemenita gospá. Peterburg je glava

Rusije, Moskva njeno srce. Moskva je Rusu sveto mesto, ki ga ovija čar davne in slavne zgodovine. Ne v Peterburgu, v Moskvi kronajo ruske carje; tukaj se predstavi narodu svojemu samodržec. Moskva je ruski narodni original, Peterburg je kopija velikih evropskih velemest. Peterburg šteje šele 200 let, Moskva je častita matrona, ki se je porodila že v 12 stoletju. Kaj je vse videla na svetu! Stare, skoro bajeslovne ruske kneze in tatarske kane, ki so jo bili kruto podjarmili; videla je carja Ivana Groznega, poljske kralje in — Napoleona! O, matuška Moskva ve veliko povedati iz svojega življenja in ponosna je na svojo starost! . . .

Pogled na Moskvo pa je tudi zato zanimiv, ker nam tako nazorno kaže počasni, zgodovinski razvoj mesta. Dočim so ulice peterburške vse premočrtne in se križajo pravokotno, so ulice moskovske kakor letni krogi na prerezu drevesnega debla. Ulice peterburške so bili že sto let naprej določili s svojimi ravnili in merili inženirji carja Petra; stare moskovske ulice pa so se razvijale od slučaja do slučaja po potrebah . . .

Težko sem se bil ločil od Ivana Velikega, v katerem visi 31 zvonov, velikih in malih.

Poleg »Ivana Velikega« leži na tleh največji zvon na svetu; Rusi mu pravijo carski zvon (царь-колоколъ). Visok je blizu 10 metrov, v obsegu meri 20 metrov, a pod njim lahko stoji okoli 200 ljudi. Zvon je, žal, škrbinašt. »Košček«, ki se mu je odbil, tehta samo — 11.000 kil.

Ako se ozremo od tega zvona-junaka po trgu proti reki Moskvi, zagledamo pod kamenitim umetnim baldahinom, ki ga nosijo marmornati stebri, kip carja osvoboditelja, Aleksandra II.

V Kremlju sem si nato še ogledal veliko carsko palačo, kjer stanuje car, kadar biva v Moskvi. Notranjost njena je nepopisno krasna. Dvorana se vrsti za dvorano, ena luksurijozneje opremljena od druge. Poleg te palače jih je še več drugih carskih, ki jih pa nisem utegnil pogledati. Čemu tudi? Izmed cerkev sem videl samo še veliko Uspensko katedralo, v kateri kronajo carje in ki ima prebogato notranjščino.

Iz Kremlja sem šel skozi Spasskija vrata, nad katerimi se dviga visok stolp. Nad vhomom visi na zunanji strani podoba Kristusova, zato se mora pod temi vrati vsak moški odkriti. Kdor bi tega ne storil, učinil bi neodpustno breztaktnost proti stari ruski tradiciji in nemara bi se moral zaradi tega še zagovarjati pred policijo . . .

Ročno ko pridemo skozi ta zanimiva sveta vrata, stojimo na »Rdečem trgu«. Tukaj pa se dviga velikansko moderno poslopje, Trgovski dom (торговые ряды), t. j. bazar, v katerem dobiš vse, česar potrebuješ. Zidali so to palačo, kakršne še nisem poprej nikjer videl, pet let (1888—93) in stala je okoli deset milijonov rubljev. Ne daleč od Trgovskega doma stoji originalna katedrala sv. Bazilija. To je cel konglomerat cerkev, in težko se orijentiraš v tem labirintu. Francozi so bili l. 1812. izpremenili v svoji neverjetni ošabnosti to cerkev v hlev. Vereščagin je na neki svoji sliki iz ciklusa »Napoleon na Ruskem« ovekovečil ta zgodovinski dogodek. Na zunaj je ta katedrala po svojih čebulastih pisanih stolpih morebiti najizvirnejši vzor ruskega sloga . . .

Na trgu, kjer stoji moj »hotel Continental«, je zgrajenih kar troje gledišč, drugo vstric drugega. Tisti teden, ko sem bil prišel v Moskvo, se je bila ravno začela nova sezona. V »velikem« carskem gledišču sem videl nekega večera prekrasen — balet, v drugem, takozvanem »malem« pa Gribojedovo znano komedijo v verzih, »Gorje ot umá! (Gorjé pametnemu človeku!). V Korševem gledišču pa sem užival neko nedeljo popoldne Gogoljevega klasičnega »Revizorja«. Korševo gledišče je sicer samo na sebi neznatno po zunanjsčini, a ima včasih izvrstne umetnike. Ta dan so gostovale v »Revizorju« prve moči. Razume se samo ob sebi, da pri nas ne morejo »Revizorja« nikdar tako dovršeno igrati kakor na Ruskem. Ploskanju ni bilo ne konca ne kraja. Ne bi bil mislil, da so Rusi v gledališču tako temperamentni in živahni. Igralce so klicali na oder na ves glas ter jim metali pred noge cele kupe cvetja . . .

Lepo cerkveno petje sem slišal v Peterburgu, toda še lepše znajo peti v Moskvi v novi cerkvi sv. Spasitelja, ki je, obenem rečeno, najkrasnejša cerkev v Moskvi. Stoji ob levem pobrežju reke Moskve, prav blizu nje na nekem vzvišku ter ima petero pozlačenih kupol. Cerkev je stala nad petnajst milijonov rubljev. Njene notranjsčine, ki je vse marmor, granit, bron, srebro in zlato, se ne moreš nagledati. Stene so poslikali prvi ruski umetniki. V nedeljo 15. septembra sem užival tukaj petje, ki ga ne morem pozabiti. Pevcev je stalo na levi strani prekrasnega zlatega ikonostasa okoli 80. Vsi glasovi so zastopani, a pojo samo moški, med njimi tudi dečki. Basi so grmeli, da se je treslo zidovje. Rusija je domovina najglobočjih basov. Tudi svečeniki pred oltarjem se ponašajo ostentativno s svojimi basi . . . Zanimivo je opazovati Ruse pri službi božji. Da bi kdo čital na molitvenik, nisem videl, pač pa se sila pogostoma kla-

njajo in prekrizavajo po trikrat zaporedoma. Nekateri pa kupujejo pri nalašč za to postavljenem duhovniku svečke, jih prižigajo ter jih žrtvujejo raznim svetnikom, katerih pozlačene ikone vise ob stebrih. Kdor ne more sam s svojo svečko do svetnika, prosi druge, da mu jo neso naprej . . . In tako roma blagoslovljena svečka v gneči od rok do rok proti ospredju, dokler ne dospe do cilja, kjer gori potem kaki Božji materi Kazanski, kakemu sv. Vladimirju, Andreju ali drugemu svetniku na čast. Kakor se vidi, je v pravoslavni cerkvi še več čisto zunanje praznoverske »pobožnosti« nego v katoliški . . . Vse tiste teatralne produkcije pri visokih škofovskih mašah na zapadu pa naj umolknejo pred takim cerkvenim zborom, kakršen se sliši v »hramu Hristá Spasitelja«!

Moskva ima poleg vseučilišča¹⁾ in posebne šole za orijentalške jezike celo vrsto učnih zavodov in umetniških ter znanstvenih muzejev. Zelo važen je zgodovinski muzej, impozantna nova zgradba, v kateri najdeš zgodovinske, etnografske in arheološke zbirke iz vse ogromne Rusije. Zanimiv je tudi Rumjancevski muzej, sezidan v plemenitem renesančnem slogu, spredaj s kamenitim stebrovjem. Pri tleh je knjižnica, v ostalih pa so numizmatične zbirke, galerije slik in etnografske zanimivosti. Tu so tudi noše vseh slovanskih plemen v Evropi. Tudi Slovenci smo zastopani! V neki stekleni omari stoji namreč skupina slovenskih svatov iz Koroške v naravni velikosti. Na omari pa je zapisano: Dar Matije Majarja.

Najvažnejša galerija slik v Moskvi pa je brez dvoma Tretjakóvskega galerija na desnem bregu reke Moskve. To galerijo sta podarila milijonarja brata Tretjakóva s poslopjem vred mestu. Galerija šteje nad 2000 številčk. Zastopani so menda vsi važnejši slikarji ruski, zlasti: Vereščágin, Šiškin, Kramskój, Poljénov, Makovskij, Vasnecóv in Rjépin. Da, velika je ruska umetnost, znamenite slikarje imamo Slovani, vzklikneš s ponosom, ko si si ogledal ta slikohram.

Omenil sem, da ima Moskva vse polno učnih zavodov. Kar nas zapadnjake posebno iznenadi, je to, da je v Moskvi veliko število ženskih gimnazij. Za izobrazbo ženskega spola se menda nikjer na svetu ne stori toliko kolikor v Ameriki, v Skandinaviji in na Ruskem. Na univerzo so imele v Rusiji ženske abiturientinje pristop že davno,

¹⁾ Bogoslovske fakultete ruska vseučilišča nimajo. V tem oziru so Rusi naprednejši nego zapadni Evropci. Saj dogmatika, ki je jedro vsakega bogoslovja, itak ni znanost v strogem pomenu. Ruske univerze imajo za to: zgodovinsko-filološko, fiziko-matematično, juridično ter fakulteto za orijentalške jezike . . .

ko so na zapadu šele debatirali o tem, sme li sploh ženska obiskavati vseučiliška predavanja ali ne. Ženskih diplomiranih zdravnic je na Ruskem na tisoče. Takisto se Rusinje rade vpisujejo na filološko-historičnih fakultetah in delajo izpite z uspehom.

Da se Rusi radi kopljejo, je znano. Kopališč je v Moskvi več. Na ulici »Neglinnij proezd« je dvoje velikih kopaliških palač, kjer se lahko koplješ za 1 do 10 rubljev. Kabine so opremljene z največjim komfortom.

Ulice moskovske niso vse ravne kakor peterburške, ker svet, na katerem leži Moskva, sam ni raven, a zanimive so zaradi narodnega ruskega življenja. Ena najlepših ulic je Tverska, ki je dolga gotovo pol ure. Tu so največje trgovine, še pristen Kitajec ima tukaj svoj dučan, kjer prodaja čaj in svilene robce. Vstopil sem v štacuno njegovo, da bi slišal, kako govori ruski. S svojo dolgo kito je sedel mož za »pudelnom« ter me vprašal v gladkem ruskem jeziku, česa želim. Kupil sem si bil za spomin na žoltopoltnega Mongola cenen svilen robec samo zato, ker je dobro govoril по-руски.

Na Tverski ulici je tudi edina kavarna Filipova, kjer sem si mogel oddehniti po kosilu in čitati moskovske in peterburške dnevnik, ki jih leži po mizah vse polno. Najbolj so mi hvalili Rusi značajni dnevnik »Россия«. Razume se samo ob sebi, da je tudi inozemskih listov na izbero. Kaj pa se kaj godi pri nas »doma«, izvedel sem najtočneje iz praških »Narodnych Listov«. Kavarna Filipova je velik, moderen lokal, kjer je proti večeru zaseden vsak prostorček.

Moskva ima več javnih spomenikov. Na koncu Tverske, na trgu pri takozvanih Tverskih vratih stoji na visokem podstavku s klobukom v roki bronasti Puškin ter gleda na guljajoče pod seboj rojake. Na vznožju je vlitih v bron več stihov, v katerih označuje sam svoj pomen v ruskem duševnem življenju. N. pr.:

»Слухъ обо мнѣ пройдетъ по всей Руси великой
и назоветъ меня всякъ сущій въ ней языкъ . . .«¹⁾

Zaradi ogromne razsežnosti mesta moraš vsak čas sestiti na izvoščika, katerih je tukaj na tisoče in ki niso dragi. Tramvaj pa vozi po mestu, žalibog tudi konjski, s polževo hitrostjo. Električna železnica vozi samo od Triumfalnih vrat na zapadni strani do Petrovskega parka preko Chodynskega polja pol ure daleč. V Pe-

¹⁾ Sluh o meni se (nekdaj) razširi po vsej veliki Rusiji in nazival me bo (izgovarjal bode moje ime) vsak jezik, ki se govori v njej . . .

trovskem parku stoji lep carski grad, tam je tudi več restavracij. Chodynskoje polje pa vzbuja žalostne spomine. Tukaj je bilo na veselici za časa kronanja sedanjega carja poginilo okoli 1500 ljudi v gneči.

Na južni strani mesta se dvigajo ob reki Moskvi »Vrabčji hribi«, po priliki tako visoko ko ljubljanski Rožnik, kamor vozi iz predmestja kratka lokalna železnica. Na teh gorah je stal nekdanj Bonaparte, predno je vdrl s svojimi armadami v Moskvo.

Kdor hoče živo videti pred seboj tisti čas, ko je prišel Napoleon v Moskvo, ta naj čita Tolstega gigantski epos »Vojna in mir«. Iz te pesnitve izveš več nego iz učenih zgodovinskih knjig. Poleg tega romana pa si oglej še slike Vereščaginove: »Napoleon na Ruskem«.

Razgled z Vrabčjih hribov na mesto je zlasti ob solnčnem zahodu bajevit. Par gostilnic stoji na tej višini, med njimi se razteza naraven park. Sedel sem na neki verandi, pil čaj in gledal tja in gledal na orientalsko, rusko-slovansko fantazijo — pisano Moskvo...

Še bolj nego v Peterburgu opazuješ lahko v Moskvi pristno narodno življenje. Zato so tukaj v tem oziru zanimive tudi krčme. Mednarodne gostilnice imajo tudi tukaj napis restaurant v ruski transkripciji ресторанъ, a pristno ruske krčme se zovejo traktir (трактиръ). Niti v restorane niti v traktirje se ne jemlje v jedilni salon s seboj vrhnja obleka (površnik), tudi ne palica, dežnik ali klobuk. Vse to se pušča v nalašč za to urejeni garderobi, kjer stoji na straži poseben sluga, ki ti da, ko te je slekel, znamko s številko. Razume se, da mu mora dati gost potem pri odhodu za to »na čaj«. V jedilnih salonih je vse jako snažno. Natakariji (natakarije nisem videl nikjer na Ruskem!), ki jih gostje kličejo prosto: »čelovjék«! (t. j. človek), imajo narodno, čisto belo obleko, vsaj pa bel predpasnik, »Pri buffetu« si lahko sam izbereš, kar hočeš jesti ali piti, kajti tu je razstavljenih v segreth posodah najraznovrstnejših jedi, zlasti močnatih, med njimi razne »pirožki«. Skoro v vsakem traktirju stoji večji ali manjši, orglam podoben muzikalni avtomat (orhestrion), ki igra gostom za zabavo razne ruske in zapadne arije. Namesto v cerkvah imajo torej Rusi orgle v — krčmah!

Kadar sem tako-le sedel v kakem traktirju in opazoval okoli sebe razne goste: kupce, študente, profesorje i. dr., spominjal sem se nehoté raznih tipov, ki jih opisujejo ruski novelisti . . .

Ne samo v privatnih hišah, tudi v vsakem javnem lokalu, v kavarnah, prodajalnah, da, celo v kolodvorskih čakalnicah visi kje v kotu ikóna (podoba kakega svetnika), pred katero gori vedno luč..

Predzadnji dan svojega pohajkovanja po Moskvi sem bil nesel pozdrav Žmitkov neki ruski slikarici-diletantki, stanujoči pri svoji materi. Dami sta me sprejeli jako prijazno ter me povabili na čaj. Moral sem jima praviti o naših krajih in ljudeh. Na mizi pa je stal velik srebrn samovar, iz katerega mi je natakala Julija Mihajlovna s svojo belo roko čašo za čašo sladkega dišečega čaja. Da, da! Poleg ruskega jezika, pravoslavja in ruskega carja-samodržca je samovar bistven atribut ruskega narodnega življenja . . .

Ravno teden dni sem prebil v matuški »belokamennoj«. Slovo ni bilo lahko. Na elegantni ulici »Kuzneckij most« (= Kovaški most), kjer pa ni nobenega mostu, sem si kupil nekaj najbolj značilnih fotografij Moskve. Kadar mislim nanjo, jih vzamem v roke in jih ogledujem. In vsakikrat se me polasti neko domotožju podobno čuvstvo . . .

*

Vožnja iz Moskve do Kijeva traje od poludne do večera drugega dne. Že v Moskvi sem imel v svojem popotnem načrtu — Leva Tolstega. Ko pa smo prispeli proti večeru v Tulo, izvem na postaji, da se je slavni pisatelj pred dobrim tednom odpeljal v Krim. Prva postaja od Tule je Kozlovka in odtod je samo $3\frac{1}{2}$ km do Jasne Poljane. Moj dnevnik in seveda tudi moj potopis sta vsled tega izgubila najaktualnejšo stran. Po večerji sem legel, vdan v svoj fatalizem. Tudi ves drugi dan sem na vožnji preko neskončne Ukrajne skoro prespal v kupeju. Namesto duhomorne ravnine sem gledal v sanjah Rjepinovo sliko, katere original sem videl v Moskvi. Okoli hrastove mize sede in stoje junaki, ukrajinski brkasti kazaki, in eden piše muhast odgovor nadutemu turškemu sultanu — ne vem, kateremu — ki jim je bil zagrozil z vojno. Hahaha! Vsi se držijo za trebuhe in ne morejo se nasmejati toliki predrznosti! Le pridi, če te srbi hrbet, turški pes! Mi ti ga že namažemo! Hahaha! Taki junaki so bili Zaporožci! To sliko gledam in moram se smejati še jaz. Moja dva sopotnika, dva jaroslavski trgovca, hočeta vedeti, zakaj se smejem. In ko jima povem, smejali smo se potem vsi trije do Kijeva . . .

*

Ako me vprašate, kje bi najrajši živel: v Varšavi, v Peterburgu, v Moskvi ali v Kijevu, odločil bi se za poslednje mesto. Kijev leži blizu sto metrov nad Dnjeprom, ki nosi tod že parnike. Ob reki sami se širi mestni okraj Podol, na višini pa so drugi okraji. Pa niti tu gori ni vse ravno, nego samo najlepša in najži-

vahnejša ulica Kreščátik, ob kateri stoje velike bogate trgovine, razne palače, pošta in hoteli, je ravna. Druge ulice se vijejo po gričih in preko njih. Vsled tega je lega Kijeva tako zanimiva in dražestna. Na vsakem koraku se ti odpre po njegovih holmih nov razgled — kakor v Rimu.

Kijev je zelo star; njegova zgodovina se začne že v 9. stoletju, zato ga imenujejo Rusi »mater« — boljše bi bilo reči očeta — vseh ruskih mest ali pa tudi ruski Jeruzalem. V X. veku je vladal tukaj znani knez Vladimir, ki je, sprejemši sam vero Kristusovo, tudi svoje ljudstvo dal pokrstiti. Na nekem griču ima sredi krasnega parka ta slovanski svetnik svoj monument, odkoder gleda tja preko Dnjepra po svoji Ukrajni. Razgled odtod je pa tudi v resnici čudovit ne samo za kneza Vladimira, nego za vsakega turista.

Vseučilišče stoji ob botaniškem vrtu na Bibikovskem buljvarju na griču. Tukaj je tudi več gimnazij, gledišč in umetniških zavodov. Skoro ravno nasproti vseučilišča pa se dviga impozantna nova katedrala sv. Vladimira, ki je močno podobna Spasiteljevi v Moskvi. Ima sedem pozlačenih kupol. Notranjščina pa je pravzaprav galerija najkrasnejših slik, ki so jih po stenah in po stropu ustvarili prvi ruski umetniki, med njimi meni najbolj znani Vasnečov. Nisem se mogel dovolj načuditi krasoti te cerkve, ki je res pravi umotvor. Sploh pa sem se že na prvem svojem izletu v Rusijo prepričal, da so ruske (pravoslavne) cerkve najlepše — vsaj za Slovana.

Ogledal sem si seveda tudi znani kijevski samostan »Pečersko Lavro«, ki se razprostira na nekem griču nad Dnjeprom. Ta samostan je najuglednejši na vsem Ruskem, in tisoči in tisoči romajo vsako leto semkaj, molit na grobeh starih puščavnikov, katerih ostanki leže v podzemeljskih celicah. Med njimi je pokopan tudi znani kronist Nestor. Menih, ki prodaja pred vhodom v katakombe svečke, me je vprašal, če si hočem tudi jaz ogledati grobove svetnikov, pa sem ponudbo hvaležno odklonil. Hodnik je tako ozek, da se more preriniti po njem samo po ena oseba. Kupil sem si potem pri vhodu v Lavro pri nekem drugem menihu nekaj svetinjic (»odpustkov«) za spomin na »Lavro«. Mož je bil jako zgovoren in šegav, brez dvoma Malorus. Ko mu povem — kar pa je menda že sam uganil — da sem Jugoslovan iz Avstrije, mi reče šaljivo: »Aha, seveda, prišli ste k nam v Rusijo samo zato, da se boste potem doma smejali nad nami in našimi starokopitnimi običaji! . . .«

Pa Kijev sam na sebi je najmanj starokopiten; celo jako zapaden se mi je zdel. Prijetno me je iznenadil tukaj novi električni

tramvaj, ki ga niti Varšava, niti Piter, niti Moskva nimajo. Zvečer sem bil šel k dramatični predstavi v neko malorusko gledališče. Toda — jako malo sem razumel, kar so govorili na odru, dočim sem v Moskvi vse razumel, kar so govorili v velikoruskem jeziku . . .

Kijev je dražestno, poetično mesto, kjer se da brez dvoma prijetno živeti. Nerad sem sedel na izvoščika, da me odpelje na kolodvor.

Predno pa ostavi popotnik Rusijo, treba mu je zopet paziti na neke birokratične ceremonije, ki se pa opravijo brez težav. Že dan poprej sem bil povedal v hôtelu, da se povrnem iz Kijeva naravnost v Avstrijo. Zato so poslali moj potni list na policijo in ta je zapisala vanj, da »ni nikakega zadržka mojemu odhodu iz Rusije« ter da smem prestopiti rusko mejo . . .

Iz Kijeva sem se vozil do Voločiska na gališki meji vso noč. Ruski vlak vozi do gališke postaje Podvoločiska, kjer nas je prevzel zjutraj avstrijski brzovlak.

Ko pogledam v Podvoločisku skozi okno vagona, je bilo prvo ime, ki so ga zagledale na neki hiši moje srečne oči, Samuel Goldlust & Comp! . . .

II.

Odesa. — Po Črnem morju. — Sevastópol. — Jalta. — Kerč. — Poti. — Batúm.

Ni še bilo preteklo izza prvega izleta mojega na Rusko leto dni, že me je peljal izvoščik po široki Puškinski ulici v Odesi v hôtel »Evropa«. Bil je vroč, soparen dan 3. julija, ko sem bil dospel z brzovlakom od Podvoločiska.

Na tem drugem izletu sem hotel videti južno Rusijo: Krim in Kavkaz.

Krim in Kavkaz! Dve imeni, polni vztočne poezije! Kdor je videl samo severno Rusijo, ta je ne pozna vse. Impozantne so švicarske planine, toda Kavkaz jih presega. Krasna je francoska Riviera, toda južno obrežje Krime je nemara še lepše, vsaj izvirnejše je, in pa vztočni čar leži na teh obalah . . .

Pa — ne segajmo za sedaj predaleč! Danes smo še v Odesi; oglejmo si najprej to mesto v največji naglici!

Od svojega hôtela imam samo par minut hoda do Nikolajevskega buljarja in tukaj šele vidim, kako divno leži Odesa. Ko